

نقد

نامه‌ای از پیکاسو برای هنر

داوود شهیدی مترجم

● پیکاسو بی‌شک از بارزترین هنرمندان قرن بیستم است. او در کنار هنر نقاشی، شعر هم می‌گفت. ولی کمتر به دست خود درباره هنر چیزی نوشته است. نوشته زیر نامه‌ای است از پیکاسو که متن اصلی آن به اسپانیولی است. این نامه در مجله «هنرها» چاپ نیویورک زیر عنوان «پیکاسو می‌گوید» چاپ شد و آن هنگامی بود که او در دوره‌ای از کارنامه هنری خود که به‌طورکلی «دوره کوبیسم کلاسیک» او شناخته می‌شود، به سر می‌برد.

«از سری یادداشت‌برداری‌های ترجمه‌شده داود

شهیدی

پیکاسو می‌گوید: «جست‌وجو نکن، پیدا کن!». به نظر من جست‌وجوکردن در نقاشی هیچ معنی و مفهومی ندارد. موضوع اصلی پیداکردن است. عمل کسی که با چشمان دوخته بر زمین زندگی خود را صرف جست‌وجوی چیزی می‌کند که انتظار دارد دست تقدیر در مسیرش قرار دهد، نمی‌تواند ارزشی داشته باشد. در میان خطاهایی که من در کارم بدان متمم شده‌ام.

نفس جست‌وجو را انجام داده‌ام: من وقتی نقاشی می‌کنم، موضوع کارم نشان می‌دهد که جست‌وجو نمی‌کنم بلکه «نقشه‌ام». در هنر تنها «قصد» و «خیال انجام کار» کافی نیست. در زبان اسپانیولی ضرب‌المثلی هست که می‌گوید: «عشق باید با حقایق ثابت شود نه با دلایل».

کاوشگری همواره نقاشی را از مسیر خود منحرف کرده و باعث شده که هنرمند خویشن را در شکنجه‌ها و ریاضت‌های درونی خود کم کند. شاید این بزرگ‌ترین اشتباه هنر مدرن بوده است. نفس «جست‌وجو»، افکار افراد و گروه‌هایی را که تمام معیارهای مثبت هنر مدرن را درک نکرده‌اند، به کلی فاسد و مسموم گردانیده است و آنان را وادار به نقاشی از موضوعات غیرقابل درک یا غیر قابل نقاشی، کرده است. آنان از فلسفه ناتورالیسم به‌عنوان موضوعی در تقابل با هنر مدرن بحث می‌کنند.

من می‌خواهم بدانم آیا تاکنون کسی کاری «طبیعی» را در هنر دیده است؟

طبیعت و هنر، دو چیز متفاوت هستند که نمی‌توانند به وحدت برسند. ما با هنر تصورات خویش را از آن چیزی که به کلی طبیعت نیست را بیان می‌کنیم.»
«ولابکر»: او تصاویر مردم دوران خود را برای ما به جا گذاشت. بدون شک آنها با آنچه که او از آنان تصویر کرده تفاوت داشته‌اند، اما نمی‌توانیم تصور کنیم که «فیلبی چهارم»، با آنچه که او نقاشی کرده تفاوتی داشته است… و از نقطه نظر هنر هیچ فرم انترتازی یا واقعی-غیرخیالی- وجود ندارد. فقط فرم‌هایی که ما نقاشی می‌کنیم ما را کمابیش درباره این ضد حقایق متقاعد می‌کنند. در اینکه این ضد حقایق برای نفس درونی ما لازم هستند، هیچ تردیدی نیست و از میان آنهاست‌که عقاید زیبایی‌شناسی ما در زندگی شکل می‌گیرند.

کوبیسم هیچ فرقی با دیگر مکتب‌های نقاشی ندارد. همان اصول و همان عوامل لازم و معمول هم به‌طور کامل در اینجا وجود دارد. این حقیقت که برای زمان درازی کوبیسم ناشناخته ماند و حتی امروز نیز کسانی هستند که هیچ از آن را درک نمی‌کنند، هیچ چیز را ثابت نمی‌کند. من اصلا نمی‌توانم انگلیسی بخوانم. یک کتاب به زبان انگلیسی برای من حکم همان کتاب را در دست یک کور دارد. این بدان معنی نیست که زبان انگلیسی وجود ندارد و چرا من باید کم دیگری جز خود را برای نفهمیدن چیزی که هیچ درباره آن نمی‌دانم سرزنش کنم.

هنر تکامل پیدا نمی‌کند، من همچنین گاهی کلمه تکامل را درمورد کوبیسم می‌شنوم. برای چندصدمین بار از من می‌خواهند درمورد تکاملی که کارهایم در هنر نقاشی به وجود آورده‌اند، توضیح دهم. در هنر برای من هرگز گذشته و آینده وجود ندارد. اگر یک اثر هنری بتواند همیشه در «حال» قرار گیرد، اصلا نباید اثر به حساب آید. هنر یونانیان قدیم، مصریان و تمام نقاشان بزرگی که در سایر زمان‌ها زیسته‌اند، هنر مربوط به گذشته نیست بلکه امروز شاید از همیشه زنده‌تر باشد. «هنری نفسه تکامل نمی‌یابد، عقاید مردم تغییر می‌کند و با آن شیوه بیان نیز دگرگون می‌شود».

وقتی می‌شنوم که مردم درباره تکامل یک هنرمند صحبت می‌کنند، درست به نظرم می‌آید که آنها او را در حالی تصور می‌کنند که میان دو آینه رو در رو ایستاده که تصویر او را بی‌نهایت بار تکرار می‌کنند و آنان انتظار دارند که تصاویر متوالی در یک آینه به منزله گذشته هنرمند و تصاویر آینه دیگر- در حکم آینه‌ او باشد. درحالی‌که تصویر حقیقی او در زمان حال تشکیل یافته است. آنها نمی‌دانند که خود نیز همان تصاویر هستند، اما در آینه‌های مختلف…

کوبیسم: بسیاری از افراد تصور می‌کنند که کوبیسم هنری متحول است، تجربه‌ای که نتایجی دور بر آن مرتب است. کسانی که چنین می‌پندارند، آن را نفهمیده‌اند! همچنین کوبیسم هرگز یک بذر برای رویش یا تکامل نبوده بلکه نوعی رفتار ابتدایی و اساسی با «فرم» است و وقتی یک فرم به وجود آمد، کوبیسم آن را رها می‌کند تا زندگی خود را انجام دهد… اگر کوبیسم هنری در حال تحول باشد، من مطمئن هستم، تنها چیزی که از آن عاید می‌شود، نوع دیگری از کوبیسم خواهد بود.

شهرزاد رویانی

از میان مفاهیم مختلف در میراث فرهنگی، قطعاً خوشنویسی بیش از همه یادآور هویت ایرانی است که هم به دلیل قدمت زیاد این سنت در ایران است و هم به دلیل مبدعان ایرانی‌اش از جمله ابن‌مقله بیضاوی شیرازی، پدر خوشنویسی ایرانی، خواجه تاج سلمانی، ابداع‌کننده نخستین خط مستقل ایرانی یعنی تعلیق و دیگر بزرگان این هنر. ازاین‌رو کسی به دنبال اثبات سرآغاز این هنر در ایران نیست. خوشنویسی، هنری برای نوشتن در ساختمانی موزون است که یکی از اصلی‌ترین نشانه‌های فرهنگی بخشی از فرهنگ ایران محسوب شده و اکنون به‌عنوان هفتمین عنصر میراث فرهنگی ناملموس به حساب می‌آید و به‌تازگی خبری از ثبت خوشنویسی ایران در یونسکو منتشر شده که بر اساس شواهد و گزارش سازمان یونسکو، خبر با واقعیت انطباق ندارد، بلکه صرفاً «برنامه ملی پاسداری از خوشنویسی در ایران» به ثبت رسیده که به‌نوعی گزارشی از ۴۰ سال فعالیت انجمن خوشنویسان ایران است. گرچه اسنادی مربوط به ثبت ملی این اقدام در کشور موجود نیست و پاسداری این هنر به تنهایی کافی نیست، اما همچنان این اقدام چندان هم خالی از لطف نیست و گامی برای آشنایی بین‌الملل با فعالیت‌های خوشنویسی ایران در سال‌های اخیر ایجاد می‌کند. از سوی دیگر، ثبت بین‌المللی فرهنگ ملموس (سادی) و ناملموس (معنوی) با هدف توسعه روابط و فرهنگ‌ها شکل می‌گیرد؛ اما بعضی از رقابت‌ها نتیجه‌ای عکس را برای ملل به همراه می‌آورد.

حجت مرادخانی، پژوهشگر صنایع دستی و میراث فرهنگی، با اشاره به اهمیت ثبت میراث ناملموس فرهنگی درباره ثبت «برنامه ملی پاسداری از هنر خوشنویسی در ایران» در یونسکو بیان می‌کند: «میراث فرهنگی ناملموس بخشی از آثاری هستند که بر اساس کنوانسیون ۲۰۰۳ یونسکو به ثبت می‌رسند و به‌عنوان میراث بشری در دنیا معرفی می‌شوند. میراث فرهنگی ناملموس هم در واقع تولیدات و فرایندهای فرهنگی هستند که با گذشت زمان و از نسلی به نسل دیگر منتقل شدند و باقی ماندند و به نوعی بخشی از دارایی‌های ملل مختلف هستند. این میراث جلوه‌هایی از فرهنگ به شمار می‌روند که قابل ثبت و ضبط هستند، اما ملموس و قابل ثبت در فضای فیزیکی مثل موزه نیستند. این میراث از طریق ابزارهای رسانه‌ای قابل تجربه هستند؛ مثل هنرهای سنتی، گویش‌های گوناگون، فستیوال‌ها و مواردی از این دست که نمونه‌های زیادی داریم. ما هم در کشورمان اقداماتی در این

هنر

درباره ثبت برنامه ملی پاسداری از خوشنویسی ایران در یونسکو

انعکاس وارونه

حوزه انجام دادیم که یکی از این موارد اخیر که مورد مناقشه در فضای رسانه‌ای هم قرار گرفته، بحث خوشنویسی ایرانی است». مرادخانی واقعیت آنچه را برای خوشنویسی ایرانی در اجلاس یونسکو رخ داده، چنین شرح می‌دهد: «در اجلاس اخیر، پرونده‌ای از ایران با عنوان برنامه ملی پاسداری از هنر خوشنویسی در ایران به‌عنوان اقدامی مثبت به ثبت رسیده، اما نکته این است که متولیان امر در وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی این اتفاق را با عنوان ثبت خوشنویسی ایرانی در یونسکو منعکس کردند؛ درحالی‌که مفهومی به اسم خوشنویسی ایرانی به‌عنوان یک عنصر میراث ناملموس فرهنگی در یونسکو به ثبت نرسیده است، بلکه برنامه ملی پاسداری از خوشنویسی در ایران ثبت شده است. این یک فرصت است که هر کشوری مثل ما بتواند از رهگذر آن برای برجسته‌سازی گنجینه فرهنگ و هنر خود به دنیا بپره‌مند شود، اما متأسفانه دستخوش منازعات سیاسی داخل و خارج از کشور شده است». این پژوهشگر ثبت برنامه پاسداری ملی از خوشنویسی در ایران را مستلزم ثبت ملی و اسناد قابل ارجاع می‌داند. او می‌گوید: «باید در ابتدا به این نکته پردازیم که متن این برنامه کجاست. دوستان فعالیت‌هایی را که انجمن خوشنویسان ایران در چند دهه اخیر انجام داده‌اند، مستندسازی و ارائه کردند؛ درصورتی‌که برنامه ملی در داخل کشور به ثبت نرسیده است و شما به‌عنوان خبرنگار متنی را برای رصد این برنامه قابل دسترس ندارید. برنامه ملی باید به‌عنوان مرجع قابل استناد در کشور باشد». با توجه به اینکه آنچه ما به‌عنوان خوشنویسی ایرانی می‌شناسیم از ابتدا با هنرمندان و مبدعان ایرانی شکل گرفته، اشاره به این برنامه «در ایران» سؤال‌برانگیز است، چراکه این هنر از جایی به کشور ما نرسیده است. مرادخانی در این مورد اشاره می‌کند: «ما وقتی می‌گوییم «برنامه ملی پاسداری از خوشنویسی در ایران»، بخش آخرش یعنی «در ایران» روشن نیست؛ چراکه مگر هنر خوشنویسی، هنری وارداتی به ایران است؟ خوشنویسی برای ایران است. خطوط شش‌گانه عربی را مگر کسی غیر از ابن‌مقله بیضاوی‌شیرازی نوشته است؟ مگر

میراث ناملموس باشد. در همین مقدمه گفته شده که فرایندهای جهانی‌شدن و دگرگونی اجتماعی، به زوال و نابودی میراث فرهنگی ناملموس منجر شده و از میراث فرهنگی ناملموس موجب گفت‌وگوی جوامع و ملت‌ها خواهد شد. ازاین‌رو تصویب چنین کنوانسیونی با هدف پاسداری از میراث فرهنگی ناملموس بشری ضروری است».

نظری در ادامه افزود: «زیرک بد به دو دهه است که از تصویب این کنوانسیون می‌گذرد و امکان ارزیابی این کنوانسیون و بررسی نقاط قوت و ضعف آن میسر شده است. این کنوانسیون، اهداف والایی دارد و توانسته جوامع و ملت‌های جهان را نسبت به پاسداری و ترویج میراث ناملموس خود ترغیب کند. در بخش چهار کنوانسیون از سازوکار و فهرست‌هایی برای شناسایی، ثبت و پاسداری میراث ناملموس سخن به میان آمده و به عبارتی و به‌طور خلاصه شناسایی، ثبت نمونه‌ها و مصادیق میراث ناملموس اقدامی برای پاسداری به شمار می‌رود».

گرچه ثبت ارزش میراث فرهنگی ملموس و ناملموس در نهایت به عرضه سبک فرهنگ و تمدن یک کشور مبتنی است، اما امروزه مباحث مختلفی بیشتر فضای رقابت را در این به ثبت رسانیدن مطرح کرده و در مواردی راه رقابت مسیر اصلی، یعنی اشاعه هویت را با تحریفاتی روبه‌رو کرده است. این کارشناس درباره این رقابت بیان می‌کند: «امروزه، ثبت عناصر و مصادیق میراث ناملموس به ابزاری برای رقابت میان کشورها تبدیل شده است که به نحوی مسابقه‌گونه پیش می‌رود و تنها با اهداف و روح کنوانسیون مغایرت دارد، بلکه در تضاد با برخی از اهداف کنوانسیون است و به جای آنکه موجب گفت‌وگو و دوستی شود، نتیجه معکوس داشته است. البته این موضوع عمومیت ندارد و در موارد خاصی رخ داده بروز کرده است. علاوه بر این، مقوله ثبت میراث ناملموس در کنوانسیون ۲۰۰۳ که از کنوانسیون ۱۹۷۲ ال‌کوبرداری شده، به نظر می‌رسد حاوی اشکالاتی است. کنوانسیون پاسداری از میراث ناملموس، نیازمند پاسداری و مراقبت است و اگر رقابت ثبت میراث ناملموس به درستی مدیریت نشود، به عاملی علیه هدف کنوانسیون تبدیل خواهد شد».

در میانه دورانی که ثبت میراث ناملموس به موضوعی برای رقابت تبدیل شده و علناً در تضاد با روح کنوانسیون‌های بین‌المللی قرار گرفته، کم‌کاری نهادهای مربوطه از یک سو و کم‌توجهی به اهمیت یونسکو در ثبت میراث ناملموس از سوی دیگر به فرهنگ غنی کشورمان آسیب وارد کرده است. انتشار خبر ثبت برنامه ملی پاسداری از خوشنویسی در ایران به‌عنوان ثبت خوشنویسی ایرانی در یونسکو، علاوه بر اینها اعتماد عمومی نسبت به نهادهای ذی‌ربط را نیز خدشه‌دار می‌کند؛ انکار در ایران روح کنوانسیون‌های فرهنگی و قراردادهای جهانی راحت‌تر زیر پا گذاشته می‌شود.

جامه‌ها سخن می‌گویند!

از معماری گرفته تا فرش و لباس. از دیدگاه نگارنده، جامه، به طور اخص، به دلیل تنوع زیاد و نمود بیرونی از هویت شخصی آن را در بر می‌کند، بستری بی‌نظیر برای ماجراجویی با کلمات و معانی است. یک ویژگی مهم در رسم‌الخط فارسی و به‌ویژه در قلم شکسته و نستعلیق این است که نوشتار وجهی سیال و کرشمه‌گونه پیدا می‌کند و این حرکت فرمی، ارتباط زیبایی با چین و شکن پارچه بر روی لباس ایجاد می‌کند که به‌عنوان بستر فرمی-معنایی، ارتباط زیبایی بین آنچه خوشنویسی یا کالیگرافی نامیده می‌شود، با طراحی لباس می‌آفریند. عامل دیگری که تعالی مضاعف به این ترکیب می‌دهد، معناست؛ چراکه کلمات و فرم‌های

یک پارچه سفید با طرح‌های سفید رنگ، به‌شکل یک جامه، در حال دوختن است.

یکشنبه ۱۲ دی ۱۴۰۰

گالری گردی

مروری بر آثار محمد احصایی در نگارخانه ویژه

معمار کلمات

● نمایشگاهی از گزیده آثار محمد احصایی، خوش‌نویس، هنرمند نقاشی خط و طراح گرافیک شناخته‌شده در نگارخانه ویژه برگزار شده است. این نمایشگاه از پنجم دی ۱۴۰۰ آغاز و تا ۱۷ دی برقرار خواهد بود.

محمد احصایی، یکی از مشهورترین خوش‌نویسان و هنرمندان نقاشی خط ایران به حساب می‌آید. این هنرمند چند سالی را در خارج از کشور حضور داشت و به همین دلیل به‌جز حراحی‌ها، آثارش کمتر در معرض دید قرار می‌گرفت. اما در چند ماه گذشته سه نمایشگاه از آثارش بر پا شده است؛ دو نمایشگاه به همت بهزاد حاتم‌زاد و عکس‌ها و خوش‌نویسی‌ها در قالب دو نمایشگاه متوالی در گالری گلستان و این نمایشگاه جدید که به همت امرالله فرهادی، علی‌رضا مصطفی‌زاده و مجید عباسی، در نگارخانه مؤسسه ویژه با عنوان «معماری حرف‌ها و کلمه‌ها» در معرض تماشا گذاشته شده است.

مؤسسه ویژه یکی از مراکز شناخته‌شده مرتبط به گرافیک ایران است و برخداهای متعددی در آن برگزار شده و می‌شود. با رجوع به سایت این گالری به نظر می‌رسد که گالری ویژه قصد دارد از این به بعد به‌صورت مستقل فعالیت کند.

نمایشگاه «معماری حرف‌ها و کلمه‌ها»، نمایشگاه گزیده‌ای از آثار محمد احصایی، از روز پنجم دی در نگارخانه ویژه آغاز به کار کرده و تا روز جمعه، ۱۷ دی، ادامه خواهد داشت. علاقه‌مندان می‌توانند همه‌روزه از ساعت ۱۰:۰۰ تا ۲۰:۰۰ به نشانی: خیابان خرمشهر (آبادان)، خیابان عربعلی (نوبخت)، خیابان سوم، ضلع جنوب غربی میدان سوم نیلوفر، ساختمان پنج مراجعه کنند.

نمایشگاه تاریخ گرافیک معاصر در موزه گرافیک ایران

مروری بر یک سده

● نمایشگاهی با عنوان «تاریخ گرافیک معاصر ایران - ۳» از روز پنجشنبه ۲۵ آذر در موزه گرافیک ایران آغاز شده و تا شنبه ۲۵ دی ادامه خواهد داشت. فکر تأسیس موزه‌ای برای گرافیک ایران از سال‌ها پیش مطرح شده بود و مرتضی ممیز برای تأسیس این موزه تلاش فراوان کرده بود، اما موزه گرافیک ایران بعد از مرگ ممیز محقق شد. این موزه در سال ۱۳۹۳ با مشارکت انجمن صنفی طراحان گرافیک ایران و سازمان زیاسازی شهرداری تهران در عمارت معروف به ارباب هرمز در شرق تهران تأسیس شد. این موزه دارای گنجینه‌ای از آثار طراحان گرافیک ایران است و به شکل ادواری این آثار را به نمایش می‌گذارد. نمایشگاه کنونی که سومین نمایشگاه مرور بر تاریخ گرافیک معاصر ایران است، دوره‌ای دوساله از ۱۳۴۴ تا ۱۳۴۶ را شامل می‌شود. این نمایشگاه با سالگرد درگذشت مرتضی ممیز هم‌زمان شده که

هرساله به بهانه‌ای برای برگزاری نمایشگاه‌ها و مروری بر گرافیک ایران تبدیل شده است. نمایشگاه «تاریخ گرافیک ایران - ۳» از روز پنجشنبه ۲۵ آذر ۱۴۰۰ در موزه گرافیک ایران در عمارت ارباب هرمز آغاز شده و تا ۲۵ دی ادامه خواهد داشت. علاقه‌مندان می‌توانند همه‌روزه به‌جز جمعه‌ها و شنبه‌ها از ساعت ۹ تا ۱۷ به نشانی بزرگراه بابایی، خیابان استخر، بلوار استقلال، خیابان توحید، محوطه شمالی پارک پلیس، موزه گرافیک ایران مراجعه کنند.

۱۴ طراحی از سپهری در دین گاه

● ۱۴ طراحی از سهراب سپهری، این‌شاعر و نقاش برجسته، توسط گالری آرتیبیش در چهارمین بازار کتاب هنری

بن‌گاه ارائه خواهد شد. این نقاش و شاعر برجسته ایران، تعداد فراوانی طراحی از خود به جا گذاشته است؛ ۱۴ طراحی از مجموعه این هنرمند در قالب آرشویی توسط گالری آرتیبیشن در این رخداد به نمایش درمی‌آید. سهراب سپهری در آژارش به تجسم تجربه لحظه‌های ساده با ادراکی عمیقاً شاعرانه، در جهان پیرامون می‌پردازد. او سفرهایی به مشرق و مغرب‌زمین داشت که موجب دستیابی وی به سبکی شخصی شده؛ همانند شعرهایش که شناسنامه تمام‌نمای اندیشه‌های عرفانی او هستند. کوشش‌های مستمر وی برای بهره‌گیری از دستاوردهای زیبایی‌شناسی غربی، در کنار توجه آگاهانه به عرفان ایرانی و رویکرد شرقی به طبیعت و درخت، موجب خلق تصاویر نوآورانه‌ای شده است که گویی تبلور شعری عینی و ذهنی‌اند.

چهارمین بازار کتاب توسط بن‌گاه، پلنفرم هنرمندگدان و ناشر مستقل از ۷ تا ۱۰ دی‌ماه سال ۱۴۰۰ در اوپل‌ت برگزار خواهد شد. این نمایشگاه سالانه نخستین‌بار در سال ۱۳۹۷ برگزار شده است. بن‌گاه در این سال‌ها چند کتاب در حوزه هنر منتشر کرده که تعدادی از آنها مورد توجه علاقه‌مندان هم قرار گرفتند.